

Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi'nde Değişiklik Ve İlâve Öneriler

Yusuf MENEMEN 

Kırıkkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Yahşihan, Kırıkkale, Türkiye

ymenemen@yahoo.com

Geliş/Received: 15.01.2019 • Kabul/Accepted: 20.03.2019 • Yayın/Published Online: 30.04.2019

Öz: Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi yapılacak önerilerle gelişime her zaman açıktır. Flora Araştırmaları Derneği'nin en son toplantısında yönergenin K5 maddesi yapılan değişiklikle daha açık hale getirilmiştir. Burada yönergenin adının "Türkçe Bilimsel Bitki, Mantar, Suyosunu ve Bakteri Adları Yönergesi" olarak değiştirilmesi, K13 maddesine açıklık kazandırılması amacıyla bir örneğin yönergeye dahil edilmesi, "aktarma ad" kavramının bir örnekle kurallar kısmına eklenmesi ve gerektiğinde Türkçe cins adının değiştirilmesi hususunda öneriler yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Aktarma ad, Flora Araştırmaları Derneği, sinonim, Türkçe cins adı değişikliği

Amendments And Additional Recommendations In The Guideline For Turkish Scientific Plant Names

Abstract: The guideline for Turkish scientific plant names can be improved with suggestions at any time. In the last meeting of the Flora Araştırmaları Derneği (Flora Research Society), Article K5 of the guideline was made clearer by the amendment. Here, a proposal is made for changing the name of the guideline as "the guideline for Turkish scientific plant, fungi, algae and bacteria names". Recommendations on the inclusion of an example to the guideline for clarification of article K13, of the term "transferred name" alongside with an example into the rules, and on the changing Turkish genus name if necessary are made.

Key words: Change in Turkish genus name, Flora Research Association, synonym, transferred name

GİRİŞ

Türkiye'de yayılış gösteren her bitkinin Türk halkı tarafından da tanınabilmesi için bir Türkçe isme sahip olması şarttır. Güner ve ark.'nın (2012) hazırladığı "Türkçe Bitkileri Listesi" kitabında Türkçe Bitki Adları ekibinin bu kitaba katkı sağlayan yaklaşık 100 civarında botanikçiyle işbirliği sonucu Türkçe karşılığı olmayan çok sayıda bitkiye Türkçe ad belirlenmiştir. Türkçe ad verilmesinde belli kuralların olmasını öneren, esasen Uluslararası Bitki, Mantar ve Suyosunu Adları Yönergesi'ne dayanılarak hazırlanan Türkçe Bilimsel Bitki Adları Taslağı (Menemen vd., 2013) ve sonrasında yayınlanan Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi (Menemen vd., 2016) pek çok Türk botanikçi tarafından kabul görmüştür.

Türkiye'den betimlenen pek çok yeni bitkiye Lâtinçe isimle beraber Türkçe isim de verilmekte, Türkçe adın verilmesinde ilgili yönergenin temel alındığı belirtilmektedir. Sadece 2018 yılında yayınlanan önemli sayıda yeni tür yayınında, Lâtinçe ismin yanı sıra bir de Türkçe ad önerilmiş ve ilgili yönergeye atıfta bulunulmuştur (Çingay vd.; Gültepe vd.; Menemen vd.; Mutlu; Özgişi vd.; Pınar vd.; Yıldırım vd.). Yine, Türkiye Likenleri Listesi (John ve Türk, 2017) ve Türkiye Bitkileri Listesi (Karayosunları) (Erdağ ve Kürschner, 2017) kitaplarında yer alan likenlere ve bitkilere Türkçe isim verilirken ilgili yönerge takip edilmiştir. Bu durum, Türkiye Bitkileri Listesi (Güner ve ark., 2012) ile başlayan her taksona bir Türkçe ad belirlenmesi üzerine yapılan çalışmaların önemini göstermektedir.

Değişiklik

Bitkilere Bilimsel Türkçe isim verilmesi hususunda ilk defa bir yönerge hazırlanarak Flora Araştırmaları Derneği'nin (FAD) Genel Kurulu'na katılan üyelerin oybirliği ile kabul edilmiş ve yayınlanmıştır (Menemen vd., 2016).

Bu yönerge yapılacak önerilerle, yönergede belirtildiği üzere Dernek Genel Kurulu'nun kabul etmesiyle gelişime her zaman açıktır. FAD'nin 18 Şubat 2017 tarihli toplantısında ilgili yönergenin Kurallar kısmında bulunan 5 numaralı maddesinin (K5) daha açık bir ifadeye kavuşturulmasına karar verilmiştir. İlgili madde “K5) Bir Türkçe ad, ilgili takson için, yazar tarafından oluşturulan (ilk defa kullanılan) yeni bir ad ise, bu durum “yeni ad” olarak belirtilir” şekilde iken, aşağıdaki şekilde değiştirilmesine karar verilmiştir:

“K5) Bir Türkçe ad yazar tarafından oluşturulan (ilk defa kullanılan) yeni bir ad ise, ilgili takson için yayınlanacak olan Türkçe bilimsel bitki adının yeni olduğunu gösteren kelime veya kelime topluluğu, ilgili yayında (makale ya da kitap) uygun bir yerde belirtilmelidir.”

Öneriler

1-Giriş kısmında ifade edildiği gibi Türkiye Likenleri Listesi'nde (John ve Türk, 2017) verilen Türkçe adlar ilgili yönergeye göre hazırlanmıştır. Bu durum yönergenin sadece bitki adları için değil aynı zamanda mantarları ve algleri de kapsayabileceğini göstermektedir. Nitekim yeni hazırlanmakta olan Türkiye Suyosunları Listesi'nde yer alacak Türkçe isimler de bu yönergeye uygun olarak hazırlanmaktadır; hatta bir ekip de bakteriler üzerinde çalışmaktadır. Bu nedenle yönergenin adının “Türkçe Bilimsel Bitki, Mantar, Suyosunu ve Bakteri Adları Yönergesi” olarak değiştirilmesi uygun olacaktır.

2-Yönergenin 13. maddesinde “bitkinin geçerli Türkçe ismi taksonomik durum değişikliklerinden etkilenmez” ifadesi yer almaktadır. K13 maddesine açıklık kazandırılması amacıyla aşağıdaki örneğin ilave edilmesi uygun olacaktır.

“Örnek: Önceden *Pinus nigra* subsp. *pallasiana* var. *seneriana* (Saatçioğlu) Yalt. için belirlenmiş (Güner ve ark., 2012) “Ebekaraçam” adı, bu taksonun basamağı varyeteden forma basamağına değiştirildiği halde muhafaza edilmiş ve Resimli Türkiye Florası'nın 2. cildinde *P. nigra* f. *seneriana* (Saatçioğlu) Kandemir & Mataracı / Ebekaraçamı şeklinde yazılmıştır.”

3-Resimli Türkiye Florası'nda (Güner ve ark. 2018) ortaya çıkan “aktarma ad” kavramının kurallar kısmına yönerge maddesi olarak aşağıdaki şekliyle eklenmesi ve örneklerle açıklanması uygun olacaktır.

“Sinonim durumu söz konusu olduğunda, yazar tarafından kabul edilen Lâtincede adın önceden belirlenmiş bir bilimsel Türkçe adı yoksa sinonim yapılan Lâtincede adın sahip olduğu (varsa) Türkçe ad “aktarma ad” olarak kabul edilir. Yazar tarafından kabul edilen Lâtincede ada önceden tahsis edilmiş bir Türkçe ad varsa, bu ad geçerlidir; Türkçe sinonim olarak kabul edilen ad, Lâtincede ada bağlı olarak korunur ve başka bir bitkiye verilemez.”

“Örnek 1: *Arum nickeli* Schott adına (Türk. Bitkileri List., s. 87, 2012) “Yılanyarpuzu” denilmiştir; ancak Lâtincede ad, Türkçe bir adı bulunmayan *Arum concinatum* Schott ismine sinonim yapılmıştır (Yıldırım, Resimli Türkiye Florası, 2: 550 (2018)). Bu durumda *A. nickeli*'ye verilmiş olan Türkçe ad, aktarılarak *Arum concinatum*'a verilmiş kabul edilir.”

“Örnek 2: Türkiye Bitkileri Listesi'nde (Güner ve ark., 2012) *Arum byzantinum* Blume için Türkçe ad olarak “Yılanyastığı”, *A. maculatum* için ise “Yılanekmeği” denilmiştir. Yıldırım (2018) *A. byzantinum* adını *A. maculatum* L. adının sinonimi olarak tanımıştır. Bu durumda, “Yılanyastığı” adı “Yılanekmeği” adının Türkçe sinonimi olarak kabul edilir. “Yılanyastığı” *Arum byzantinum* Blume dışında başka bir bitkiye verilemez.”

4-Türlerinden biriyle aynı Türkçe adı taşıyan Türkçe bilimsel cins adı, bu türün adında herhangi bir nedenle meydana gelecek değişiklikten etkilenir.

Örnek: Türkiye Bitkileri Listesi'nde (2012) *Corallorhiza trifida* Châtel. türünün Türkçe adı “kurbağa salebi” olarak belirtilmiştir. Bu ad, *Coeloglossum viride* (L.) Hartman türünün Türkçe adı ile harflendirme bakımından aynı (mükerrer isim) olduğundan Asal ve Yaşarkan (2017) ilgili Türkçe adın bu tür için korunmasını ve *Corallorhiza trifida* için ise “mercan salebi” adını önerdi. Bu durumda, *Corallorhiza* cins adının Türkçe bilimsel adı kendiliğinden “Mercansalebi” olarak değişir.

KAYNAK LİSTESİ

- Asal, D. ve Yaşarkan, O. (2017). "Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)"nde Mükerrer Olan 171 Takson İçin Yeni Bilimsel Türkçe Adlar. *Bağbahçe Bilim Dergisi* 4(2): 1-7.
- Çingay, B., Demir, O. ve Cabi, E. (2018). *Verbascum faik-karaveliogullarii* (Scrophulariaceae), a new species from southeastern Anatolia, Turkey. *Phytotaxa*, 372 (4): 263–272.
- Erdağ, A., Kürschner, H. (edlr.), (2017). *Türkiye Bitkileri Listesi: Karayosunları*. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayını, İstanbul.
- Gültepe, M., Makbul, S., Okur, S. ve Coşkunçelebi, K. (2018). Contribution to the pollen morphology of *Tragopogon* (Asteraceae) in Turkey. *Phytotaxa*, 361: 168–182.
- Güner, A., Akyıldırım, B., Alkayış, M.F., Çingay B., Kanoğlu, S.S., Özkan, A.M., Öztekin, M. ve Tuğ, G.N. (2012). Türkçe bitki adları. Şu eserde: Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M. ve Babaç, M.T. (edlr.). *Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)*. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.
- John, V. ve Türk, A. (2017). *Türkiye Likenleri Listesi (A checklist of the lichens of Turkey)*. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayını, İstanbul.
- Menemen, Y., Aytaç, Z. ve Kandemir, A. (2013). Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi Taslağı. *Bağbahçe*, 47: 28–31.
- Menemen, Y., Aytaç, Z. ve Kandemir, A. (2016). Türkçe Bilimsel Bitki Adları Yönergesi. *Bağbahçe Bilim Dergisi*, 3(3):1–3.
- Menemen, Y., Çingay, B., Çimen, A.Ö. ve Ertuş, Ş. (2018). A new species of *Cymbocarpum* (Apiaceae) from the Central Anatolia Region of Turkey and its phylogenetic position within Tordylieae. *Turk. J. Bot.*, 42: 91–96.
- Mutlu, B. (2018). A new perennial *Erysimum* species from Turkey, *E. nemrutdaghense* (Brassicaceae). *Phytotaxa*, 336: 239–251.
- Özgişi, K., Ocak A. ve Özüdoğru B. (2018). *Noccaea birolmutlui*, a new Crucifer species from South West Anatolia, Turkey. *Phytotaxa*, 345: 59–67.
- Pınar, S.M., Eroğlu, H. ve Fidan, M. (2018). *Bellevalia behcetii* sp. nov. (Asparagaceae): a new species from South Eastern Anatolia, Turkey. *Phytotaxa*, 270: 127–136
- Yıldırım, H. (2018a). *Campanula leblebicii* (Campanulaceae), a new chasmophyte species from western Turkey. *Phytotaxa*, 376: 114–122.
- Yıldırım, H. (2018b). *Arum* L. Şu eserde: Güner, A., Kandemir, A., Menemen, Y., Yıldırım, H., Aslan, S., Ekşi, G., Güner, I. ve Çimen, A.Ö. (edlr.). *Resimli Türkiye Florası*, 2: 545-574. ANG Vakfı Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayınları, İstanbul.